

دارالفنون

ادبیات فارسی و تاریخ و جغرافیا و ادبیات

فلسفه، اجتماعیات، تاریخ، جغرافیا، ادبیات

ایکی آبدہ بر نشر اولنور

مندرجات :

- اسلام اجتماعاتی [از میرلی اسماعیل حق]
- آناطولیہ اسلامیت [کوپرولو زاده محمد فؤاد]
- اسکی ساولر (مابعد) [نجیب عاصم]

مجموعہ لہ

- شرقیات مجموعہ لری - ۱. کوروشی چوما (ماجار تورانیات مجموعہ سی) [راغب خلوصی]
- تاریخ و فلسفہ مجموعہ لری [ر. خ]

شہزادہ ہاشمی : ارقاف اسلامیہ مطبعہ سی

۱۳۳۸-۱۹۲۲

اسلام اجتماعیاتی [۱]

۲

ارتفاقات [۲]

افعال طبیعیہ — انسان یمک ، ایچمک ، نفس آلمق ، صغوقدن کندینی قورومق کی احتیاجات طبیعیہ سنی استیفاایتمک خصوصندہ حیواندن فرقلی دکلدرد. حیوان کندینه ملایم اولان شیئی طلب ایدر ، طبعنه مخالف اولان شیلردن قاچار؛ بال آریسی چیچکلره قونار ، پتهک یاپار ؛ سرچه حیواناتی آرار ؛ کدیدن ، آوجیدن قاچار ؛ صویه قونار ، یووا یاپار ، یاورولرینه باقار ؛ بوتون بو حرکات هر حیوان ایچون طبیعی بر فعلدرد. اسلام بو فعل طبیعی یی «الهام وهدایت باری» مقتضاسی بیلیر : انسان ایله حیوان طبیعی اولان بوتون احتیاجلرینی استیفا خصوصنی ، عنایت صمدانیه ایله ، الهام سببحانی ایله اوکرنمشدر .

انسانک نمازی — انسان حیواندن بر قاچ وجهله آریلیر :

۱ — سوق عقل — حیوان محسوس ویامتوهم اولان هر هانکی غرضه آنجق سوق طبیعی ایله متوجه اولوز : صوصارسه صو آرار ، آجیقیرسه ییه جک ایستر ؛ انسان یالکیز طبیعتک سوقنه براقیلما مشدر ، کندینه نافع اولان شیئده سوق اولنور ، بونک سائق سائقه طبیعی دکل ، بلکه سائقه عقلدر. انسان هیئت اجتماعیهده انتظام بولونمسنه رغبت ایدر. نفسنده ، بدننده کمال حصولی استهداف ایدر ؛ یاخود عذاب اخرویدن قورتیلماق ایستر ، دیگر انسان نظرنده عزت صاحبی اولماق ایستر .

۲ — تنم — حیوان اصل حاجتی حاصل اولونجه قانع اولور ، قارنی طویسه ، صویه

[۱] برنجی مقاله صائی ، ۳ صحیفه ، ۱۷۷ ده انتشار ایتمشدر .

[۲] اصطلاحات فقهیه دندر ، تدابیر نافعہ دیمکدر .

قائمه بشقه راحتی ایسته مز. انسان بویله دکدر استراحت ایستر، شادمانی ایستر، تنعم ایستر؛ لذتی برطعام، عالی برمسکن، ای برلباس ایستر.

۳ — اختراع — حیوان طبیعت طرفدن بذل اولسان اشیایی فصل بولور ایسه اولیله اله ایدر. کندوندن کوچک حیوانی اولار؛ اوتی بولور، ییر؛ صوی کوریر، ایچر؛ ییه جک، ایچه جک بوله مزسه آج قالیر، صوسز قالیر، تدیر ایله هیچ بر شیشی اله ایدر، فردای دوشونمز، حیوان عادتاً طبیعتهمماندر، طبیعتده نه بولور ایسه آنکله اکتفا ایدر. انسان بویله دکدر طبیعتک مساعده سیله، مهماندارلی ایله اکتفا ایتمز؛ بغدادی اولدینی کی تناول ایلمز، آنی اون یاپار، آکاده قانع اولماز، اونی اتمک یاپار، قوری اتمکی ده ییمز، اتمک قاتیق علاوه ایدر. انسان صوی بوله مزسه صوچیقارمق ایچون قویو قازار، صوی صاقلامق ایچون حوض یاپار. البسه سنی حیواندن، نباتدن کندی صنعتی ایله تدارک ایدر، فردای دوشونیر، اندیشه فردا ایله راحتی بیله قچار؛ قوای طبیعتی تحت حکمنه آلیر، هوایی، صوی، طوپراغی کنديسنه رام ایدر، طبیعتدن استفاده اتمک ایچون بر چوق عمللره محتاج اولور: اکر، ییچر، دوکر، بشیریر، صولار، دیگر... الخ. ایسته بو کی عمللره لسان فقهد، «ارتفاق» دیر. براتمک تدارک اتمک ایچون متعدد ارتفاقلر لازمدر، انسان بوارتفاقاتی استنباط واختراع جهتیله حیواندن ممتازدر.

معنی و عمل — انسان بوارتفاقلری قولای اله ایتما مشدر، عقلی، اوزون مدت تجربه سی کندوسنه رهبر اولمش، بو سایه ده تداییر نافعہ صاحبی اولمشدر. بدایتده طبیعتده منقاد اولان انسان عقل و تجربه سنک یاردیمی ایله بو کون طبیعتی کندوسنه منقاد ایدیور. اک بسیط اولان ارتفاق تدریجاً تزايد ایدرک ارتفاق رابعه چیقیور، انسانک تعیشی برطرفدن الهامات ضروریه، دیگر طرفدن ارتفاقات کسبیه اعانه سنه محتاجدر؛ بشقه درلو تعیشی قابل دکدر. انسان بو عالمده فطرتی موجبنه برچوق احتیاجات ایچنده چالقانوب طوریر. انسانک تأمین حیاتی آنجق بوتون احتیاجاتی استیفایه باغلانمشدر. انسان طبیعتده مختلف احتیاجلرینک بتون اسباب استیفاسی حاضر بوله مز، بونک ایچون سعی ایدر.

اسلام بر دین نظام اولمغله سعی و عملی امر ایدر، کسل و عطالتی نهی قیلار. سعادت حیاتی سعی و عمله باغلار، اسلامده کسب حد ذاتنده مباح اولمغله برابر بر جهتدن

واجباتن ده اولور ، چونکه مفروض اولان عبادت آنجق ضرورات حیاتییه یی استیفایه باغلیدر . ضرورات حیاتییه یی استیفایسه واجبدر . اسلام عارستوال ارتکابی ممنوع قیلمقله اسلامده سعی و عمل ، اجرای تجارت و صنعت و زراعت ضروری اولور . انسانک مغیار ماهیتی اعمالیدر . سعادت حیات سعی و عمل ایله متناسب اولمغله سعی و عملده خلوص نیت ، اعتدال ، تدریج ، شوق ، انتظام ، ثبات ، عزم و همت ، توزیع و تعاون ، نظریات ایله عملیاتی تألیف ، غایه یه نظر کبی شرائط آرانیر ؛ ثبات ، عزم و همت اعمالک اساسیدر ، انسانی سعیده انسانک مفروض قالدینی صعوبات ، محن و مشاق آنجق بوساییده اقتحام اولور . عزم و ثبات اعمالک ظفر قانونی اولمغله نظم جلیل ثباتی [۱] توصیه ایدیور .

توکل ترک کسب و عمل دکلدر . بلکه اسباب ظاهریه بتون مساعی ایله توسلدن صوکره حقه اموری تفویضدر . بونکله انسانک منظومه فکریه سی مصائب کونییه ایله مختل اولماز ، ایلری حرکاتی انقطاعه اوغراماز ؛ اسلام مساعی بشریه نک اک مهلك بر قوه تخریبیه سی اولان یأس و ناامیدی یی شدتله منع ایدر .

سعی و عمل یا صاحبک رفاه ایله تعیشنه ، یا خود انسانلر آره سنده مبادله منفعت تام اولمق ایچون اهلنه ، مملکتنه ، وطننه عائد اولور ؛ یا خود اخلاف ایچون حاضر لانیور . انسان بو مطالبده قاصر اولونجه هیئت اجتماعیه ایچون بر عضو فاسد اولور .

اکثر قصص قرآنییه سنت اجتماعیه نمونه سی اولمق اوزره وارد اولمشدر . بونکله فلاکتی موجب اولان حالاتدن تخویف ، اسباب سعادت و معموریتیه مسارعیت ایچون تشویق کبی بر مقصد تعقیب اولنور . بشرک سنت اجتماعیه دن بحثه آلیشمسی مطلوب سبحانی اولمغله بوکا ، اقوام سالفه نک قصه لرینی حکایه ایله ، تنبیه ایدیور .

علم اقتصادک بیانی وجهله استحصال ثروتک برنجی شرطی سعیدر ، استحصال ثروتی منتج اولان اعماله صنعت دنیور . انسان کندی سعی ایله قوای طبیعتی ، یدتسخیرینه آلیور . احتیاجاتک دفعنه خادم اولان هرشی اقتصاد یونجه ثروت اولمغله اسلام بشری سعی و عملیه استحصال اولنه جق اولان ثروت کسبیه صاحبی ایدیور ؛ ارضک قوه ابائییه سی ، شمسک حرارت و ضیائی کبی ثروت وهییه دن استفاده یوللرینی کوستریور ، او یله دنه بیلیر که حیات بشرییه ده اصول اسلامیه یه رعایت اولنسیدی ریوزی جنت اُسا اولور ایدی .

[۱] حرب و ضربده کی ثباته شجاعت ، تمایلات شهوانیه یه قارشى اولان ثباته عفت ، مصائب دهره

مقاومتی متضمن اولان ثباته سعه صدر ، اخلا و کلامه راجع اولان ثباته کتم اسرار دنیور .

ارتفاق اول — ارتفاقات انسانک ترقیاتیلہ مبسوطاً ترقی ایدر ، ارتفاقات اسلام اجتماعیاتندہ درت درجہ یہ آیرلمشدر برنجی درجہ دہ کی ارتفاق بدویلر کی ، طاغ تپہ سندنہ ساکن اولان خلق کی ، مدنیتہ صالح اولان بلاددن اوزاقده قالان کویلر کی ہیئت اجتماعیہ ایچون لازم اولان ارتفاقلردر : ضمیرندہ کنی افاده ایچون اقضا ایدن لغتی قوللانیق ، اکن اکمک ، آعاج دیکمک ، قویو قازمق ، یمک بشیرمک ، قاتیق ایدنمک ؛ قاب ، قاجاق تدارک ایتمک ؛ حیوانک اتندن ، دریسندن ، یوگندن ، سودندن ، یاوریسندن استفاده قصدیلہ حیوانی کندوسنہ رام ایتمک ؛ حرارت وبرودتن کندینی قورومق ایچون مسکن ایدنمک ، آعاج یاراغندن ، حیوان دریسندن لباس تدارک ایتمک کی بسیط بر ہیئت اجتماعیہ ایچون تشکلی ضروری اولان ابتدائی تدابیرہ «ارتفاق اول» دیزر . ارتفاق اول بولونمقسزین هیچ بر وجهلہ سادہ بر ہیئت اجتماعیہ بیلہ تشکل ایدہ منزہ . ارتفاق اول ہیئت اجتماعیہ نک ضروریات اولیہ سی در .

ارتفاق ثانی — انسان بدویتدن کچر ، مدنیتہ واریر ، مدنیت صالحہ صاحبی بر ہیئت اجتماعیہ ایچون لازم اولان تدابیرہ «ارتفاق ثانی» دیزر . هواسی ، صوبی کوزل اولان اقالیمده بولنان ہیئت اجتماعیہ نک احتیاجاتی آرتار ، اوراده طوغوب بیویان حکما ، اخلاق فاضلہ اصحابی نجرہ لری سایہ سندنہ درلو درلو تدابیر اختراع ایدرلر ، اوتدایر سایہ سندنہ حیات انسانیه ده رفاه وسهولت حاصل اولور . ارتفاق ثانی مدنی بر ہیئت اجتماعیہ ایچون ضروری اولان تدابیرہ راجعدر .

ارتفاق ثالث — ارتفاق ثانی کمال بولونجه آندن اوچنچی بر ارتفاق تولد ایدر . ہیئت اجتماعیہ برچوق معاملاتده بولنور ، معاملات نتیجه سندنہ آدم آلداتمق ، دیکرینک مالنه کوز قویمق ، عزت وشرفنی چککه مامک کی حالات کریهہ ظهور ایدر ؛ ضرب ونهب ، جرح و قتل باشلار ؛ عدل وحقه بدل غدر و ظلم میدان بولور . مابہ الحیات اولان مال تعرضدن مصون قالماز . ہیئت اجتماعیہ بوفسادلرک اوگنی آلمق ، نظام اجتماعی بی محافظه ایتمک ایچون دیکر تدابیرہ مراجعت ایدر ؛ حکومت تشکیلی ، محکمه تأسیسی کی تدابیرہ احتیاج حاصل اولور . ایشته بوکی تدابیرہ «ارتفاق ثالث» دیرلر .

ارتفاق رابع — ارتفاق ثانی نک کمالی ارتفاق ثالثی تولید ایتدیکی کی ارتفاق ثالثی کمالی ده ارتفاق رابعی تولید ایدر .

ارتفاق ثالث برشهرک مستقلاً حیاتنه کافیدر. فقط هر بر شهر مستقل قالسه انسانده
مرکوز اولان حب تغالب، حب ریاست، احتراصات کبی حالات نفسیه سائقه سیله شهر لر
آره سنده مجادلات باشلار، خارجدن هجوم ایدن متغلبه ایچون ایی لقمه لر حاصل اولور.
ارتق داخلی آسایشی محافظه، خارجی هجومی مدافعه ایتمک؛ باشسنه لغی قالدیرمق ایچون
حکومتک بر رئیس بولونمق کبی ضروری اولان تدابیره احتیاج واردر؛ بوکبی تدابیره ده
«ارتفاق رابع» دیر لر.

اصول ارتفاقه انفاق — شو ارتفاقات اربعه انسان ایچون تدریجی بر صورتده
چو غالمش، احتیاج نسبتنه آتمشدر. نظم کریمک دلالتی وجهله انسان دفن اموات کبی
اک ساده ارتفاتی بیله بر فارغه دن اوکرنمشدر.

ارتفاقک ایکی حدی واردر: بدویته مخصوص ارتفاق اول، مدنیته مخصوص اولان
ارتفاق ثانی؛ ارتفاق ثالث ایله ارتفاق رابع ارتفاق ثانی تکمله و تمه سیدر. معاملات
بشریه، تدابیر عائلیه، تدابیر مدنیه، تدابیر سیاسیه؛ قیصه بر تعبیر ایله بالعموم امور اجتماعیه
لسان فقهمده ارتفاق نامنی آلیر.

انسانلر اصول ارتفاقه اتفاق ایدیورلر ایسه ده تطبیقه اختلافه دوچار اولیورلر:
مثلاً سرقتی منعه اتفاق ایدیورلر، فقط آنک منعی خصوصنده اتخاذ اولنه جق تدابیرده
اختلاف ایدیورلر. هرکس اولونک پیدس قوقوسنی ازاله ایتمک ایستر، فقط نصل، نه ایله؟
دفن ایله می؟ احراق بالنار ایله می؟ بر قسمی دفنی، بر قسمی احراق بالنار موافق کوریر.
شرایع الهیه اول بول رسوم ارتفاقیه دن بحث ایدیور، چونکه رسوم ارتفاقیه جمعیت
بشریه نک قلبی حکمنده در.

اسلام بشری، ارتفاقاتک هر برینه دعوت ایدر، هر بری ایچون امانت، عدالت،
مصلحت اساسلرینه مستند قانونی اوکره دیر.

مصلحت — بشرک صلاحه بادی اولان شیء دیمک اولان مصلحت اسلامده اوچ
مرتبه اوزره ترتیب اولونمشدر.

۱ — ضروری — مصالح ضروریه اوله مصلحتلر در که آنلر بولونمق سزین حیات
بشر قابل دکدر. اسلامده حفظ نفس، حفظ عقل، حفظ دین، حفظ مال، حفظ
عرض و نسل مصالح ضروریه در که «کلیات خمس» نامنی آلیر.

۲ — حاجی اولانلر — مصالح حاجیه حاجته ، انسانك احتیاجنه متعلق اولان مصلحتلر در . بو احتیاجات استیفا اولونمق سزین حیات بشر قابل اوله بیلیر ایسه ده پك زیاده صفتی ایله ، طارلق ایله كچر . اسلام دارلقلره وسعت ویرمهكه بوتون حاجاتی ضرورت حکمنده طوتمش ، حیاته شدتی ، ثقلتی ، كلفی قالدیر مشدر .

بیع ، اجاره ، سلم ، استصناع ، انواع شرکت کبی معاملات بشریه بوتون یسر وسهولت وضع ایتمك مقصدی ایله مشروعدر .

۳ — کالی اولانلر — مصالح کالیه ویا تحسینه محاسن عاداته ، مکارم اخلاقه ، مزایای بشریه راجع اولان مصلحتلر در . آداب معاشرت ، اسراف و تبذیردن توقی ، امر نیکاحی تفخیم خصوصنده کی قیودات مصالح کالیه دندر .

اسلام خالق الك كوزل یوله سوق ایتمهكه منصب آدمی بی علوی کوریر ، بو مقصده مبنی انسانك مروءتنه لایق اولمیان شیئی انسانه لایق کورمز . مصالح ثلاث دن مادون اولان مافوق اولانك قوروسی حکمنده در ، مادونه تجاوز مافوقه ، من جهة تجاوز دیمك اولمغله اسلام مصالح کالیه پك زیاده اعتنا ایدر ، برفسادی دفع ایتمك ایچون انك ماده وسائلنی ده منع ایدر ؛ قیصه سی فسادی کو کندن قازیر .

اسلام مصالح ثلاثه ده حسنی آر تیرمق مقصدیله هر برنده برده تکمله بی نظر اعتباره آلیر . مثلاً ربانك ممنوعینی « حفظ مال » کی ضروری اولان بر مصالحتی تکمیل و اتمام مقصدینه بنا قیلار .

مصلحت و مفسدت — اسلامده آنجق مصلحتی تحصیل ویا تکمیل ، مصلحتك ضدی اولان مفسدتیه تعطیل ویا تقلیل ایتمك مطلوب و ماتر مدر . امر اولنان فعللر ده مطلقاً بر مصلحت ، نهی اولنان فعللر ده مطلقاً بر مفسدت واردر . فعل آنجق او مصلحتیه مبنی امر اولنور ، ینه او مفسدتدن ناشی نهی قیلنور . مفسدت ایله مصلحت متقارن اولونجه راجح اولانه باقیلیر ، ممنوع اولان بر فعلده بر مصلحت بولنه بیایر ، فقط آنده کی مفسدت دها غالب اولور ، مأمور اولان بر فعلده بر مفسدت بولنه بیلیر ، شو قدر که آنده کی مصلحت دها غالب اولور . اسلامده دفع مفسد جلب منافعدن اولی کورلمكه ممنوعاته اعتنا دها زیاده در . مثلاً معاملات مالیه دن اولان بیع احتیاج بشری دفع ایتمك مصلحتیه مبنی ، بایع ایله مشتری آره سنی ملکی مفید اولمق اوزره ، مشروع قیلنمشدر . فقط سفیه محجورك بیعنده

بومصاححه راجح بر مفسدت بولونمقله ، مالی طاغتمقدن محافظه قصدیلہ سفیہ محجورك
بیعی ملکی مفیداولماز. بوکا مبنی آنک رأینہ قیمک [۱] رأی منضم اولور. قیم اجازه ایدر ایسه
بیع جائز ، الغا ایدر ایسه بیع باطل اولور . بوتون ابواب فقہده بوکا رعایت اولونمشدر .
دفع فساد — دفع فساد ایله رفع فساد آره سنده فرق واردر : نظام اجتماعی بی
محافظه ایچون فساد دی دفع رفعدن اولادر ؛ دفع مفسدک وقوعندن اول ، رفع ایسه
مفسدک وقوعندن صوکره در . بر مریضی مرضدن صاقلامق هر حالده مریضک ادویه
استعمالندن اولادر . نته کیم « احما تداوی یه راجح در » دیر .

اسلام دفع مفسد ایچون درت شیئه اعتنایی توصیه ایدیور :

۱ — کندی حقوق و وظائفی بیلجک قدر علم تحصیل ایتک . نته کیم بوکا علم حال
ایله تنییه اولونمشدر .

۲ — نزاهت نفس یعنی عفت وامانت اوزره حرکت ایتک .

۳ — شرعه موافق اولان امر ولی الامر اطاعت ایتک . معصیتده مخلوق . اطاعت
یوقدر . عدالت اساسنه بنا قیلنان قانونه اطاعت بوقسمده داخلدر .

۴ — عزت ، دیگر بر تعبیر ایله باطل اولان شیئه عدم اطاعت .

انسان بودرت شیئه رعایت ایدر ایسه کندوسندن اصلا مفسد اجتماعیه صادر اولماز ؛
نظام اجتماعی بی محافظه ایدر . آنجق هر کس بو خصوصاته رعایت ایدهمیه جکندن اسلام
مفسد اجتماعیه بی دفع ایچون مفسدتک درجه سنه کوره جزا تعیین ایدیور .

اقتصاد بونه نظرنده هوا یج بشریه — عام اقتصاد اربابی حوایج بشریه بی مقصد نینه
کوره مختلف صورتده تقسیم ایدیور لر : احتیاجات ضروریه ، احتیاجات مدنیه ؛ احتیاجات
طبیعیه ، احتیاجات صنعیه . مثلا اکل و شربه احتیاج مدنی دیور لر ، احتیاجات ضروریه ده
ایکی درجه کوزه دیور لر .

اقتصادیونک بو اعتبارنده ، بو تقسیمنده فقه اسلامی نک نظر اعتباره الدینی مصالح
ثلثه خارجنده هیچ برشی یوقدر ؛ اتفاقات اربعه ایله حوایج بشریه ، ضروری اولسون ،
مدنی اولسون ؛ طبیعی اولسون ، صنعی اولسون کاملاً استیفا اولونمش ، بشرک حقیقی
منفعتی تمامیه کوزه دلش ؛ آرتق عصری تطبیق لردن بشقه هیچ برشیئه احتیاج قللامشدر .

* *

۳

تصرفات مالیه

معاملات - معاملات انسانك بشقه سنه نسبتله حصول بولان مصاحته راجع دیمکدر، حقوقه رعایت، ضعیفتری صیانت اساسنه مستنددر. معاملات رأساً مالی محافظه ایتدیکی کبی طولانیسیله نفسی ده، عقلی ده محافظه ایدر.

معاملات یا جلب منافع [۱] ویا دفع مفاسده وضع اولونمشدر. جلب منافع وضع اولنان معاملاتده کی منافع یا طوغریدن طوغری به مقصود اولور، یا خود طولانیسیله قصد اولنور. برنجی قسم محسوساته عائد اولمغله موضوعمزدن خارجدر. ایکنجی قسم امواله عائد اولمغله موضوعمزدده داخلدر.

اموالده اسباب تملك بولنور ایسه آنده تصرف جائز اولور. نته کیم برنجی مقاله مزده ذکر اولونمشدر. اموالده مالکک غیریه تصرفی موجب اولان اسباب بولنور ایسه آنده مالکک غیریه تصرف ایدر. وکاتده، ودیعه ده امثالنده اولدینی کبی. شاید اموالده مالکدن تصرفی منع ایدن اسباب بولور ایسه اموالده مالک تصرف ایدم مز. نته کیم رهنده، تفلیسده، اجارده و امثالنده مالک تصرفدن ممنوعدر.

نقل طریق اولان تصرفانده دیگر طرفک رضایی شرط ایسه ده اسقاط طریق ایله اولان تصرفانده دیگر طرفک رضایی شرط دکلددر. بیعه ده، اجاره ده دیگر طرفک رضایی شرطدر؛ فقط عنو عن المالده دیگر طرفک رضاسنه باقیلمز. تصرفات مالیه ده، فاعلک خصوصیتی دکل بلکه اصل تصرفاتک تحقیقی مطلوب اولمغله، نیابت جائزدر، حتی عبادت مالیه ده بیه غیر مسلمی توکیل جائزدر [۲].

دفع مفاسده موضوع اولان معاملاتده ممنوعات شرعیه داخلدر. نته کیم عتوباتک مشروعیتی انجق مفاسدی دفع ایتک غایه سنه معطوفدر.

انسان ایچون اجتماع برحق فطریدر. انسانک نظام اجتماعی، محافظه حق واردر. نظام اجتماعی بی محافظه، داخلی تعرضلره مقابله ایچون جزا و یرمک حقی ده واردر. جزا ده

[۱] ضروریات خمس منافع اصلیه، ضروریات خمس ده حاصلی اولان فسادلر مفاسد اصلیه در.

[۲] فائده سی محله متصور اولان شیلرده نیابت جائز دکلددر، نته کیم عتوباتده عبادت بدنییه ده

اعتدا بولونمىوب اعتدال بولونمىق لازمدر : عقوبت جنايته نسبتله بيوك اولماملی ، دونی ، هیچ اولمىسه مثلی بولونمىلیدر . جزا جانیلری زجر ایتلی ، دیگرلرده عبرت اولمىلیدر . جزاده فسادك دفعنه خدمت ایده جك قدر شدت اعتدا دكل ، اعتدالدر . جزاده شخصیت لازم اولمغله دیگرلرینه عدم تجاوز ، جانی به اقتصار شرطدر .

انجق هرکس کندی حقنی استیفا ایده مز ، کندی کندیینه مضرتی دفع ایله مز . ضعیف اولورده خصمی اكاقولاق آصاز . اسلام بونقطه یی نظر دقته آلمش ، تنفیذ احکام ایچون امت طرفندن برامام نصبه اهتمام ایلشدر . برکیمسه نك دیگر برکیمسه علیه اولان سوزی انجق حجت ایله مقبول اوله جنی جهته اسلام هر هانکی برحق اظهار ایچون بر حجت مخصوصه اثبات ایتش ، حق استیفای استهداف ایدن احکام قضا ، فصل خصومات کی احوالی مشروع قیلمشدر .

نظام اجتماعی مطلوب سبحانی اولمغله بونی اخلال ایدن بتون فسادات منع اولنور . بالعموم اوامر ونواهی شرعیده بو مقصد تعقیب اولونمشدر . بوکا مبنی مجنون ، معتوه ، کمال تحصیل وادرا که هنوز بالغ اولمیان صبی اوامر ونواهی ایله مقید دکلدر .

محاسن معاملات — اسلام بشرك منافع ومصالحنی متضمن اولان معاملات بر چوق محاسن باغلامش ، تمامیه مصالح بشره رعایت ایلشدر .

مالی كرك مثبت شکیلنده محافظه ایتسون ، كرك منفی شکیلنده محافظه ایتسون معاملات کی محاسن تمامیه جمعیت بشریه نك منافعی جامعدر . بو نقطه یی ایضاح ایده لم :

۱- بیع - معاملات مالیه ایچنده اك مهم اولان بیعدر . بیع تبادل امواله ، برعین مقابلنده بر عینی بر مالکدن دیگر بر مالک انتقاله راجعدر . بیع ده کی شرائط یا تماماً نزاعی منه ویا فائده ملکیت حصوله معطوفدر ، بونلرك خارجنده هیچ بر شرط یوقدر . مثلاً میبعك مال متقوم اولمسی فائده ملکیت ایچون ، معلوم اولمسی نزاعی منع ایچوندر . بشره ضرر ویره جك بر یوله مساع کوسترلماك مقصدیه بیعده خیار شرط ایدلماكله هیچ بر فردك الدمه سنه رضا کوسترلماشدر ؛ ضرورتلر مقدارنجه تقدیر اولنه جنی جهته خیار ایچون بر مدت قلبه کافی کورلمشدر .

اسلام انجق ناسك احتیاجنی نظر اعتباره آله رق سلم ، استصناع ، بیع بالوفاء کی معاملات بیعه یی تجویز ایدیور ؛ مشتری یی آلداتق ، رغبتی آرتمق قصدیه آخر بر

کیمسہ نک ، متاعک فیئاتی آرتیرہرق مشتریہ فضلہ صاتمق دیمک اولان بیع متاجشہی
تقییح ایدیور، حتی بعض ائمہ جہ بیع صحیح بیلہ عد اولونمبور۔ اسلام حلال اولان شرط ایله
بیعی طانیور، بیعی اکراه ایله معتبر طونمبور، بیعده عرقی نظر اعتبارہ آلیور۔

۲ - اجاره و جعاله — اجاره تبادل منافع در، بدل مقابلندہ بر منفعتک دیکر
برینہ انتقالی دیمکدر۔ اجارہ بدل و منفعت معلومدر، اجارہ دہ کی شرائط دہ بیعہ کی شرائط
کی یا تماماً نزاعی منعه و یا فائدہ ملکیت حصولہ معطوفدر۔ نته کیم اجارہ دہ منفعتک معلوم
اولسی فصل نزاع ایچون، منفعتک مقدور الاستیفا اولسی فائدہ ملکیت ایچوندر۔ اجارہ دہ دہ
خیار شرطدر، بیعده اولدینی کی فسخ دہ جائزدر، عرف معتبردر، اکراه معتبر دکلددر۔
جعاله [۱] امام مالیکک بعض شرائط ایله قبول ایتدیکی معاملات مالیه دندر۔ حصولی
مظنون اولان بر منفعت اوزره اجارہ دیمکدر۔ اجارہ دہ عوضین یعنی هم بدل، هم منفعت
معلومدر؛ جعاله دہ بدل معلومدر، فقط منفعت معلوم دکلددر، تمامیلہ مضاربہ نک عکسی در۔
ایو اولمق اوزره طیب ایله اجرت قرارلشدیرمق جعاله در۔ اجارہ دہ، جعاله دہ احتیاج
ناس اوزرینہ تجویز اولونمشدر۔ بو احتیاجه مبنی عوضینک حضوری ساقطدر [۲]

۳ - شرکت — اسلام بشره، ابواب منفعتک نه قدر طریقہ لری وار ایسه هیسندی
آچیق براقمشدر۔ اسلامده ربخ مشروع اولمغله آنک ایچون برچوق وجه وارددر۔ برکشی نک
سرمایه سی امور جسیمه بی الدہ ایده من، اوراده برچوق سرمایہ لک برارمیه کلسی لازم
اولور، بو ایسه آنجق شرکته موقوفدر۔

اسلام شرکتی انواع وجوه ایله تجویز ایدیور: اسباب تملکدن بری ایله، ایجاب
وقبول ایله، آله جقدہ اشتراک ایله، معین برمالده اشتراک ایله شرکت عقد اولنور۔ شرکا
آرہ سندہ مساوات تامہ بولونمق شرطیلہ عقد اولندیکی کی مساوات تامہ شرط ایدلمکسزینده
شرکت عقد اولنور۔ ایجاب و قبول ایله حاصل اولان شرکت اموالده اولور، اعمالده دہ
اورتهیه سرمایہ قویہرق ربخ بینلرنده تقسیم اولونمق صورتیلده اولور، عمللرینی سرمایہ
ایدوب آخردن ایش تعهد والنزام ایله حاصل اولان کسب بینلرنده تقسیم اولونمق صورتیلده

[۱] ائمه حنفیه جعاله بی قبول ایتدکلرندن مجلهده جعاله بابی یوقدر۔

[۲] عقد معاوضهده عوضینک حاضر اولسنی شرط ایتک شرط اصلی دکل، شرط تکمیلی دورہ

بوکا مبنی اسقاط اولونمشدر۔

اولور ، سرمایہ لری اولدینی حالده کندی اعتبارلریله ویردسی یه مال آلوب حاصل اولان ربح آرہ لرندہ تقسیم اولونمق صورتیله ده اولور .

اسلام مباحاتی قصر ایتماش ، مباحات ایله هر کسک انتفاعنه مساعده ایتمش ، آنجق آخره ضرر ویرمامکی شرط قیلمشدر .

حق شرب تعطیل ارضه بادی اولان برطاقم منازعاتی قلع ایتمک اساسنه مستنددر . حصہ شایعه بی تعیین کرک منافی ، کرک اعیانی تقسیم خصوصندہ کی قواعد فقہیہ تمامیلہ حق وعدله مستنددر .

برطرفدن سرمایہ ، دیگر طرفدن سعی وعمل اولمق اوزره عقد اولنان شرکت مضاربہ فقیردن فقری دفع ، ناس آرہ لرندہ محبت والفی وضع کی مصالحه مبتنی در . بری زنکین ، دیگری فقیر ، فقط تجارتہ قادر اولانلر عقد شرکت ایدرلر ؛ بویله جه سرمایہ صاحبک مالی آرتار ، ثروتی چوغالیر ، فقیرده ذلت فقردن قورتیلیر . خصوصاً فقیراماتی ، صدقی شعار ایدینرسه طالبلری ده چوغالیر ، آز زمانده اوده سرمایہ صاحبی اولور ، آرتق سرمایہ ایله سعی جدالی طوریر .

برطرفدن اراضی دیگر طرفدن عمل یعنی زراعت اوله رق حاصلات بینلرندہ تقسیم اولونمق اوزره عقد اولنان شرکت مزارعه مصدر ثروتی توسیع اساسنه مبنی مشروع قیلمشدر . اراضی صاحبی اولوب حیوانی اولمیان ، عمله قادر اولمیان ، یا خود حیوانی اولوب عمله قادر اولدینی حالده اراضی یه مالک اولمیان کیمسه لر بینلرندہ بو وجهله شرکت عقد ابدرک تمتع ایدرلر . ثروتک اک بیوک مصدری زراعتدر . نته کیم « زرعرا ثلثان زراست وثلث دیگر هم زراست [۱] » دینمشدر . مزارعه ایله دائرہ زراعت توسیع ایدر ، عمله یه ایش بولنور ، اراضی معمور اولور ، شریکله آرہ سنده تبادل بولونمقله آرہ لرندہ محبت والفت حاصل اولور . دائرہ رزقده کنیشلر .

اراضی مواتی احیا اسلامده زراعتہ ویریلان اهمیتی کوستیریر .

برطرفدن اشجار ، دیگر طرفدن تربیه اولمق وحاصل اولان ثمره بینلرندہ تقسیم اولونمق اوزره عقد اولنان شرکت مساقاتک منافی ده بک ظاهردر . خورمالی ، بنچہ سی

[۱] زرعک ثلثاتی (زر) ده آلتون ، دیگر ثلثی (ع) ده آلتوندر . هپسی آلتوندر (ع) معلوم اولدینی اوزره آلتونه اشارتدر . لسان عربده آلتونی افاده ایتمک ایچون « عین » ، کوشی افاده ایتمک « ورق » تعبیرلری قوللانیلیر .

بولورده بر مانعه مبنی اسقا ایدہ میوب ثمرہ سندن مَروم قالان کیمسہ اشجارندن تمتع ایتک ایچون اسقایہ قادر اولان کیمسہ ایلہ شرکت عقد ایدر ، ہر ایک طرف مستفید اولور ، آردلرنده کی تبادل الفت و مردتہ بادی اولور . فتمیر فقردن قورتیلیر ، زنکینک یاغچہ سی ، خورمانی معمور اولور .

اسلام حق جارہ ، حق شریکہ رعایت قصدیلہ شفعہ بی مشروع قیلیر . شرکادن بری حصہ سی صائمق ایستر ، مشتری شریک آخرہ دشمن اولہ بیلیر ، شریک آخرہ آندن ادا کورہ بیلیر ، شریک آخرہ او حصہ لازم اولور ؛ قومشو حقدہ دہ بوجای اولہ بیلیر . اسلام بو خصوصلری کوزہ دہرک قومشو ایچون ، شریک ایچون برتقدم و اولویت خصوصندہ بر حق بخش ایدیور . شو قدرکہ حق صاحبی حتی اسقاط ایدہ بیلیر .

۴ — وقف — کندی ملکندن چیقوب اللہ ملکی اولمق دیمکدر . بوکا مبنی وقف اولنان مال بیع ، ہبہ ، رهن اولنہ ماز . ملک اولہرق ورثہ کچہ مز . وقفہ منفعت بلا بدل انتقال اولتور .

انسانلر آردسندہ کسیدن عاجز اولانلر بولور ، بوکی بیجارکان مرحمتہ ، شفقتہ ، عاطفتہ لایق اولور ، برمال آریلوب آنک نمانسندن بونلرہ تصدق ایدیلیرسہ آنلر ضیق مہیشتدن قورتیلیر ، مصائب دہر آنلرہ قولای کلیر . بوندن بشقہ مصدر ثروتی ضیاعدن محافظہ قصدیلہ ورثہ نک سوء تصرفندق قوقان کیمسہ مالی اللہ ملکی قیلار ، بووجہلہ مصدر ثروت حفظ او قونمقلہ منفعت مستمر اولور . یاخود فائدہ منقطع اولماز . وقفہ ایکی امر واردر : بری فقر طریاتی منع ، دیکری مصدر ثروتی ضیاعدن حفظ .

اسلام متولی و یا ناظرک اموال اوقافہ ال اوزاتمنسی سرقت و قطع طریقدن دہا شدید برجریمہ عدایدیور .

۵ — وصابت — وصایت ایلہ وقف آردسندہ مشابہت واردر . ناظر وقف ایلہ وصی اماتی حفظ خصوصندہ یکدیگریہ بکزر ؛ ہر ایکسینک دہ حق تصرفلری یوقدر آنجق شرائط شرعیہ ایلہ تصرف ایدہ بیلہ جکلری مالی محافظہ ایدرلر .

وصیت مابعدالموتہ مضافدر ، مالکک موتندن صوکرہ قالان مالہ نیابتدر ، شو قدرکہ مالکک تسمیہ سی ایلہدر . یوقسہ شرعک تقدیری ایلہ دکدر .

وصیت دینی ، فقیر وارثی اولمیانہ کورہ مستحبدر . وصیت آنجق ترکہ نک ثلثندن صحیح اولور ، ثلثان ورثہ نک حتی اولمقلہ آنلرک اجازہ سی اولمدجہ وصیت صحیح اولماز .

ورثه نك طمعنى منع ايچون صغير ، تصرفه غير قادر وارثه پدرينى تمثيل ايتمك اوزره
امين ، شفيق ، رحيم ، عفيف ، نزيه ، متقى بر ذات وصى اولور . خان اولان ، صادق
وامين اولميان وصى حقنده وعيد سبحانى واردور .

۵ - وراثت - ميراث يكديكركه الفت ، ايصال منفعت كې ؛ رابطه قرابنى ، عاطفت
طبيعىي تقويه كې محاسنى محتويدير . متاعب حياتده برى برينه يارديم ايدن زوجين آره لرنده
توريث واردور . هيچ برى ديكري نك تركه سندن اصلا محروم اولماز . متاعب حياته دها
زياده كوكس كرهن اركك ، متاعب عيشى تخفيف ، اسباب كسبي تسهيل كې مصالحه مبنى ،
ايكى ، قادين بر آليز . وراثتده وصايت كې ماللك موتدن صوكره قالان مالدە نيابتدر ،
شو قدركه ماللك تسميه سى ايله دكل ، شرعك تقديرى ايله در .

وصيت وراثت طريقه ليله مال انتقال ايتسه مال صاحبي كوني كونه كچنمكى دوشونور ،
استقبال ايچون اندیشه ايتمز ؛ وصيت وراثت تكتير ثروته باعذر ، اقتصادده مؤدى
اولور . بويله جه ثروت عموميه نك توسعنه بادي اولور .

۶ - وكالت - بشرك هروجهله منافعى كوزه دن اسلام ثروت وسامان صاحبي
اولوب ياللكز اعماله مباشرته قادر اولميان ، سفره تحمل ايدمىان كيمسه لره ده يسروسهولت
بخش ايتمش ، وكالتى تجويز ايلمشدر ؛ آنجق وكالتده موكل بهى يانمغه مقتدر اولمق شرط
قيلنمشدر . بويروسهولت سايه سنده انسان معاملاتده دائر هر حقك ايفاواستيفاسى خصوصنده ،
ولوكه بالذات يابه بيلسون ، بشقه سنى توكيل ايدمىاير .
وكالت ماللك غيرى يه تصرفى موجب اولان اسبابدندر .

۷ - كفالت - هم فقر و ضرورت ، ضيق معيشت صاحبي اولان ؛ هم بورجلى
اولان ، بورجلى ده ادايه قادر اوله ميان كيمسه بورجلى ، ال كنيشلكى زمانه قدر ، تأخيرنى
طلب ايدر ، آله جقلى بوكا راضى اولماز ؛ ايسته بوكى احوالده سهولت كوسترلمش ، كفالت
بالمال تجويز قيلنمشدر . كفيل بالمال ضامن اوله جنى جهتله آرتق مال صاحبي مظمن ،
فقيرده منشرح اولور ، چونكه بورجلى دن ذلت مطالبه قالفار . بورجلى نك فكري عمله ،
طلب رزقه متوجه اولور ، اصيل ايله كفيل آره سنده الفت ومودت حاصل اولور . ينه
يسروسهولت اساسنه مبنى بر مالك تسليمنده ، بر شخصده كفالت تجويز اولندينى كې
ميسع بالاستحقاق ضبط اولندوقده آنچه سنى ادا وتسلم ويا بائعك نفسنه كفيل اولمق ديمك
اولان كفالت بالدر كده تجويز ايدلمشدر .

۸ - حواله - معاملات و وصول بحرأوبرأ قطع مسافه يه محتاج اولان بلاد بعیده ده اولور . ياخود الى طار بر فقيرك بر ايشى اولورده عاجز قالير ، مضابقيه دوشر . اسلام بوکي احوالده ده يسر و سهولت کوزه ده رك حواله يي تجويز ايتمشدر . حواله ده ايکي ذمتدن برى اجنبى بر ذمتدر .

۹ - قرض - محتاج اولانلره معاونت اجر معنوى يه مادی اولمقله برابر ناس آرمه سنده الفت حصوله ده سييدر . بوغايه يه مبنى اسلام اودونج ويريلا نك مثلى ديمك اولان قرضى تجويز ايتمشدر .

قرض ، قرض حسن اولمقله اكا بدل فائض آلق يوقدر . دين قرضدن اعمدر . قرضده ايکي عوض متماثلدر . بو ايکي عوض متخالف اولور ايسه معاوضه سلم اولور . قرض اولسون ، سلم اولسون ، حواله اولسون ، تقاص اولسون بو درت نوع معاوضه ده عين ذمت مقابلنده در . بيع عقد معاوضه اولمقله برابر آنده عين عينه مقابلدر بو بش نوع معاوضه بدل ايله انتقاله راجعدر .

۱۰ - رهن - زنکين ، اکثريا کورلديکي وجهله بخلنه بناء ، اققراض ايدمه مز ؛ ماله مطمئن اوله مز ؛ وقوعى کثير اولان بوکي حالانده هم فقيرك احتياجنى دفع ايتمك ، هم زنکين ماله مطمئن اولمق کي مصلحته مبنى ، رهن مشروع قيلنمشدر ؛ رهن ده بين الناس الفته باديدر . رهن ايله انتفاع خصوصنده مجتهدلرک اختلافى واردر . رهن كفالت کي مالى استيفاي توثيق ايچون بر عقددر ؛ اجاره کي مالکدن تصرفى منع ايدن اسبابدنر .

۱۱ - اعاره وايداع - مجاناً منفعتى تملك ديمك اولان اعاره اقراض کي مودت قليه يي توليد ايدر ؛ اعاره مکارم اخلاقندنر ، تبرع قيللندن اولوب عقود لازمه دن دکلدر . اعاره نك معنوى اجرى ده واردر .

بز مالى حفظ ايچون ويرمك ديمك اولان ايداع احتياج بشردن تولد ايتمش ، بوسيله مشروع اولمشدر . عارىت ده ، وديعه ده امانتدر .

۱۲ - هبه - اسلام قلوب بشرى مودته آله سدرمق ، کين وحقده و غرضى قابدن قالدرمق کي مصالحه مبنى بلابدل بر مالى تملك ديمك اولان هبه يي ؛ اکراماً کتوريلان ويا کوندريلان مال ديمك اولان هديه يي ، ثواب ايچون ويريلا ن مال ديمك اولان صدقه يي ، بلاعوض اکل و تناول اولونمق اوزره آخره اذن ويرمك ديمك اولان اباحه يي تجويز

ایتمشدر۔ ہبہ و ہدیہ محبتی تولید، حقد و کینی دفع ایتدیکی کبی استردادی بغض و عداوتی تولید، قطع الفتی ایجاب ایتکله اسلام ہبہ و ہدیہ دن رجوعی نفوسک استکراہ ایدہ جکی برطرزده ذم ایدیور؛ اگر ایلہ ہبہ یی معتبر طو تیمور۔

بر آدم مالی، کرک عین اولسون، کرک منفعت اولسون مجاناً تملیک ایدہ مسہ مال صاحبی او شیئک حقیقہ مالکی عد اولونماز، بو ایسہ حق تملکک نقصانی دیمکدر۔
بونک کبی عقد معاوضہ مالنی بدل مقابلندہ ترک ایدن ذات مبادلہ شرطلرینی تعیین ایتسہ، یا خود او مالی ترک ایتمکدن صرف نظر ایلسہ اختیاری منسلب اولمش دیمکدر، نصل اولورده بحق حق تملکی حائز اولور؟ حق تملکی حائز اولان ذات انک لوازمی ده حائز اولور۔

۱۳۔ حجر۔ انسان بعض کرہ حسن تصرفه قادر اولہ ماز، اموالی ضیاعه معروض قالیر، اموالی محافظہ ایچون درلو درلو حیلہ کارلق ایلہ اموالی سباب ایدن اللردن مصون قیلمق ایچون، مالکینی سوء تصرفدن قورتارمق ایچون اسلام بر شخصی تصرف قولیسندن منع دیمک اولان حجری مشروع قیلور۔ صغیر، معتوه، مجنون مجبور اولدینی کبی نفقہ ده اسراف ایدن، ساهه دل اولوب تجارتده آلدانان، قدرتی اولدینی حالده بورجی ادادن امتناع ایدن، مالی بیهوده یرہ صرف ایلہ اتلاف ایدن کیمسہ لردہ جمهورہ فقہایہ کورہ حجر اولنور۔

۱۴۔ تفلیس۔ بر کیمسہ نک مفلس اولدیغنه حکم ایتک دیمک اولان تفلیس ده مالکدن تصرفی منع ایدن اسبابدنذر۔ فقط بو بورج قول بورجی اولمیدر، الله بورجی اولان اولان زکات بوراده داخل دکدر۔

مفلس آلا جقلولرک طلبی ایلہ حاکم طرفندن حجر اولنور۔ امام اعظمک نقطہ نظرینه کورہ مفلس حجر اولونماز۔ چونکہ رأساً انسانک اہلیتینی هدر ایتک انسانی بہائم منزله سندہ طو تمقدرہ انسانک اک بیوک مزیتی اولان حریتنی سلب ایتک مفسدتی حفظ مال مصلحتنه عاب اولمغله امام اعظم ضرر اعظمی دفع ایدیور، حریتی سلب ایتیمور، ضرر اخفی التزام ایدیور، مفلسی تصرف قولیده سربست براقیور؛ فقط مفلس حبس اولنور۔ مفلس مالی اولدیغنه دائر بینہ اقامہ ایدر ایسہ صالیویریلیر، چونکہ حال یسر و سہولہ انتظار واجبدر۔
انجق مکاری مفلسی منع «حجر» بایندن دکل، ضرر و فسادی دفع بایندن، «نہی عن المنکر» باینددر۔ بومنع نفاذ تصرفی منع دکل، بلکہ بر منع حسی در [۱]۔

[۱] مکاری مفلس، اموال ناسی فسادہ اوغرا ندیغندن ناشی، منع اولونمق لازمدر۔ بو منع

مفلس فقہی ایله مفلس تجاری آرہ سنده فرق واردر . فقہا اصطلاحندہ مفلس مالی دیوتنی ایفا ایتیمان کیمنہ در . محکمہ تجارت اصطلاحندہ مفلس دین تجاریسینی وعدہ سنده تأدیہ دن عاجز قالان تاجر در . مفلس فقہی دیون عادیہ دن ، مفلس تجاری دیون تجاریہ دن نشأت ایدر ، مفلس فقہیدہ دیونی مالندن زیاده اولمق شرطدر ، مفلس تجاریہ شرط دکلدر .
نتہ کیم بر کیمنہ نک احتیاجات عادیہ سندن طولایی استقراض ایتدیکی مبلغک اجلی حلولندہ تأدیہ یه کافی پاره سی بولونمسه ، فقط دیندن فضلہ قیعی حائر اموال واملاکی بولندہ بوکا علم فقہ مفلس دیمز ؛ فقط بر تاجر برای تجارت صاتون آلدینی مال بدلندن طولایی دینی اولان مقدار مبلغی وعدہ سی حلولندہ نقداً تأدیہ ایدر من ایسه قانون تجارت اکا مفلس دیر . کندوسنک بر قاج قات فضلہ اوله رق مالی واملاکی بولفسہ ینہ مفلسدر .
افلاس [۲] علم فقہدہ حال عجزک ماده ، فعلاً تحقق ایتسنہ موفوفدر ، فقط حقوق تجارتدہ حال عجزک ماده ، فعلاً تحقق ایجاب ایتز ، بیکہ دین تجاریسینی نقداً تأدیہ دن عاجز قالدینی کون مفلس عد اولنور .

فقہدہ مفاسی حجر آله جقلولرک طلبی ایله اولور ، حجرده آنجق وقت حجرده موجود اولان مالہ تأثیر ایدر ، حجر دن صوکره اله کچن مالہ تأثیر ایتز ، قانون تجارتدہ بویله دکلدر ؛ محکمہ بعضاً دعوی سبق ایتمکسزین تاجرک افلاسنہ حکم ایدہ بیلیر ، حجر کیفیتده مفلسک بعدالحکم ملکنہ کچمک اولان کافہ اموالنه شامل اولور . امر محجوریتی ختام افلاسنہ قدر جاری اولور ، منقول و غیر منقول بالجمله اموالنه مفلس وضع ید ایدر من ، امر اداره سی ماصیه عائد اولور .

آله جقلولرک طلبی ایله حاکم طرفندن حجر اولنان مفلسک مالی حاکم صاتار ، آله جقلولر آرہ سنده تقسیم ایدر ، فقط کندوسنہ غیر مستغنی اولان مسکنی ، بر ویا ایکی قات البسه یی ترک ایدر . چونکہ مفلسک حوالج اصلیه سی آله جقلولرک حقلرینه مقدمدر .

۱۵ — ربا — مال دم کی محترمدر . بوکامینی عوض وبداسز مال الملق جائز دکلدر . آنجق احتیاج زمانندہ مصلحت فائت اولماق ایچون بو بابده احتیاط اولونمش ، هر ایکی طرفک راحتنی کافل اوله جق وجهله سلم تجویز اولونمشدر .

نصرف قولی بیع وایجار ، هبه ، کفالت ، حواله ، اقرار کی معاملاتی ؛ بو تصرقاتک نفاذینی ویا حکمنک ثبوتی منع ایتک دکلدر .

[۲] افلاس پولی ، منقری بیتیرمک دیمکدر . بورادہ کی همزه سلب وازاله ایچوتدور .

ربا مکاسب ایله اشتغاله مانع در ، ربا ایله پاره قازانان کیمسه کسب و تجارت و صنایع صقنتیلرینه کله من ، تنبل اولور؛ بوحال منافع ناسک انقطاعه بادی اولور. چونکه مصالح عالم آنجق تجارت ، صنعت ، صناعات ، مهارت ایله منتظم اولور. عالم اسلامده ربا حاکم اولسیدی دساتیر اسلامی حاکم اولدینی زمان بلاد اسلامیهدکی معموره لرحاصل اولمزدی. اسلام تحکم مالی بی رفع ایتمکه اسارت مالیه نك الك مهم عاملی ربا اولان ربانی شدتله منع ایشدر .

ربا بین الناس احسان، مواساتی قطع ایدر، قرض دنیلان، مودت قلبیهیه الك زیاده بادی اولان قرضه، بیوک بر ایولکه مانع اولور. فقرایه مرحمت شیمه انسانیتدر. ربا حاکم اولان بلادده تعاون ، تعاطف ، تراحم آزمیشدر . آنجق قصداً و ذاتاً ممنوع اونلر بر ضرورته ، وسیله و ذریعه ممنوع اولانلر بر مصلحت راجحهیه مبنی تجویز اولونمق قاعده شرعیه دن اولمغله انسانیت کبری اولان اسلام هروقت احتیاجات بشریه بی بشره لایق وجهله دفع ایتمشدر .

۱۶ - - قمار - - اسلام قمارده یورولمقسزین مال قازانمق کی بر طاقم منافی تقدیر ایتمکه برابر مضراتی دها بیوک کوره رک مجرد بشرک منافعه بناء منع ایتمشدر . قمار آرقداش آره سنده عداوت حصوانه ، فتنه و فساد بادی اولور ، قمار مالی اتلاف ایدر . عقلی مالایعنییه صرف ایدر ؛ نعم حیاته ، رفاه معیشته موصل اولان اسبابی قاپار، کسبده او همامه اعتماد ایتدیرر، رزقی مباشرت اعمالدن طلب ایتدر مر، بلکه باب خیالدن طلب ایتدیرر. قمار اوینایان کیمسه دائماً کندینی یکان کیمسهیه دشمن اولور. دائماً آنک ایچون ضرر تمنی ایدر . آنی خطرله ایقاعه سعی ایدر ، بر طاقم قتللرک ، دوئللورلرک مولدی قماردر . قمار اوینایان کیمسه ثروت و سامان صاحبی اولورده غائب ایدر ایسه خانمانی سونر . زنکین ایکن فقیر اولور . آه جانگاه ایله حیاتی یاقار ، ییقر .

قمار اوینایان کیمسه ایش کوچ صاحبی ، عائله رئیس اولورده غائب ایدر ایسه انتظام عائله قالماز ، فقر و ضرورت ایکی قات اولور .

قمار اوینایان کیمسه غائب ایدرده نفسنده قماره محبت کوکلشمش ایسه آرتق خدعه ، تزویر ، سرقت ، بدخواهلق کبی وجوه باطله ایله مالی جلب ایدن اسبابه میل ایدر . اسلام مالک سنبیع فسادی اولان ایکی قیوی بشره قیایور : ربا، قمار . فی الواقع قمار نظام اجتماعی بی اخلاله بادی در . منفعت اجتماعیه ایچون منعی ضروریدر .

۱۷ — تعاون مالی — اسلام اجتماعیاتنک تملی تعاون در. تعاون مالہ مخصوص دکدر. تعلیم و تدریس ، افتا و قضا ، ادای شہادت کی تعاون بدنی دہ احتیاج زمانندہ انسانہ واجب اولور . تعاون مالی اشخاصہ مخصوص دکدر . آنجق محتاجینہ مخصوصدر ، اودہ بر طاقم قواعد عادلہ یہ مربوطدر . تعاون مالیدن فقیر غیر مسلم بیلہ استثنا ایدلمامشدر . تعاون مالی نک بر قسمی واجب ، بر قسمی مستحبدر . واجب اولان قسمی جود دکدر . ناسہ حقنی و یرمک جود دکل ، وظیفہ بی ایفادر .

جود ، اوزرینہ واجب اولدینی حالہ آزیغندن فضلہ سی بذل ایتمکدر . [۱] تعاون مالی واجب اولسون ، مقتضای شرع اولسون ، مستحب اولسون ، مقتضای مروءت اولسون محاسن اسلامندر . مالی سوه سوه اقرباسنہ ، یتامہ ، فقرایہ ، یوجلیرہ ، سائللرہ اسارتک تخفیفی اوغورندہ محتاج اولانلرہ ، دشمن قارشوسندہ خون حیمیتی فدایہ عزم ایدن غازیلرہ بذل مال وصایای اسلامندر . قانی آقیمایان مالی آقیمالیدر . مال مجاہدینک عمادیدر . اسلامدہ جود و سخا ، بذل عطا حقندہ هیچ بر دیندہ موجودارلمیان اوامرو تہیات وارددر . اسلامدہ هیچ بر فرد دیکرینک مصیبتنہ قارشو بیکانہ دکدر . مذهب شافعیہ زکات بورجی میراثہ تقدم ایدر . چونکہ زکات بورجی فقیرک برحقیدر . حقوق سائرہ کی واجب الادادر . بیوک بر اکثریتی تشکیل ایدن فقرانک ضرورت و حاجتی رفع ، اقلیتی تشکیل ایدن واغنیادن خستی دفع کی محاسنی جامع اولان زکاتدہ یسروسہولت کوسترلمش ، اصل مالہ خلل و یرمماک کی اساس نظر اعتبارہ آلمش ، مدیونہ زکاة فرض قیلینامشدر . اسلام بشرہ حق تصرفی بخش ایتمش ، بوندہ حریتی اساس طوتمش اولمغلہ برابر پدر عمومی صفی ایلہ بشری ضرردن دہ ، هلاکدن دہ محافظہ قصدیلہ تصرف اموالده افراط و تفریطدن اجتنابی توصیه ایتمشدر . تصرف اموالده افراط و تفریطدن اجتنابہ اقتصاد دیرلر : ماعال من اقتصد [۲] منافع بشری استهداف ایدن اسلام تصرف اموالده افراط دیمک اولان اسراف و تبذیری نہی ایتدیکی کی تفریط دیمک اولان بخل و تقیری [۳] دہ منع ایلشددر . اسراف و تبذیر مالی محلنہ صرف ایتماکدر کہ هلاک و خرابی بی موجبدر . بخل و تقیردہ هرشری ، هر ضرری جالبدر .

[۱] واجب اولان تعاون مالی بی منع بخل ، مستحب اولان تعاون مالی بی منع شحدر .

[۲] اقتصاد ایدن زوکورت اولماز .

[۳] طارلق .

بر مالی شرعک بیان ایتدیکی مصارف محمودیه صرف ایتمک شکر باری بی ایفا ایتمکدر، اسراف و تبذیر مالی محک غیری به صرف ایتمک، منفعتی ضایع قیلمق دیمک اولمغله شکر باری بی اخلال ایدن مال زائل اولور، شکر باری بی ایفا ایدن مال آرتار. مال اقتصاد ایله، عدم اسراف ایله احتیاج خلقه صالح اولور. منفعتی حبس ایدوب تعطیل دیمک اولان کثر. حقه و عید شدید واردر [۱] احتیاجک فوقنده، دوننده صرف ایتماک، اعتدالی کوزتمک و صایای اسلامدندر؛ احتیاج دوننده صرف ایتمک ذم ولوم و عاری موجبدر؛ احتیاج فوقنده صرف ایتمک ده فقر و خرابی بی مؤیددر. تصرف اموالده کی افراط و تفریطه ترتب ایدن مضرتلر، فسادلر؛ صاحبیرینه لاحق اوله حق عارلر، لوملر نظم جلیله بیان اولونمش، اقتصاد تشویق ایدلمشدر.

۱۸ — جزا — اسلام مقومات حیاتدن اولان مالی منفی بر شکله محافظه قصدیه متجاوزلره جزا ویریور، سارق ایله قاطع طریقه اک آغیر بر جزایی تجویز ایدیور؛ طریق کسب خصوصنده قان بهاسنه فازانمش اولان پاره بی، ثمره اتعابی بویکی جانی بالکلیه سلب ایدیور؛ بویله جه اسایش مختل، استراحت عباد منسلب اولور. سارق ویا قاطع طریق جسم امتده بر عضو فاسددر. او عضو فاسدی اصلاح لازمدر. سرقت ویا قطع طریق ایله مال الده لایتمکی عادت ایدنان شخصک بتون حرکاتی، اعمالی فاسد اولور.

غاصبه عائد جزاده حاکمه عائددر. غاصب مال مغصوبی اعاده ویا اوده مکه مجبوردر. اسباب ضمان درتدر: التزام، اعتدا، تسبب، ید غیر مؤتمنه وضع. کفالتده کی ضمان التزام بایندن؛ حیوانی قتل، مالی احراق، بشقه نک طعامنی اکل گبی خصوصاته ضمان اعتدا بایندندر. ملکی اولیان یرده قویو قازوب بر حیوانک تلفنه بادی اولمق گبی خصوصات تسبب قاعده سندن؛ رهنک تلفندن ناشی اولان تضمین ده ید غیر مؤتمنه وضع قاعده سندن ناشیدر. امانتده ضمان یوقدر. چونکه یدامینه وضع اولونمشدر.

* *

ع

دیوان مالی

بیت المال — خلیفه معظم، فاروق اعظم رضی الله عنه زماننده اسلامده اک اول،

[۱] وعید تخویف و ترهیبده، وعد تشویق و ترغیبده مستعملدر.

بیت المالی صیانت قصدیہ ، بر دیوان مالی وضع اولونمشد که دخل و خرجه (واردات و مصارفاته دولته) عائددر . اسلامده خزینہ دولته « بیت المال مسلمین » دیر، مسلمینک مستحق اولوب مالکی متعین اولمیان مال بیت المال حقوقدندر؛ مصالح مسلمین ایچون صرفی واجب اولان خصوص بیت المالك حقیدر، منافع اسلامیه ایچون صرفی لازم کلان هرشی تأدییه بیت المال مجبوردر .

اسلامک مستحق اولدیغی اموال اوچدر : فیء ، غنیمت ، صدقه . غیر مسلمدن عفوآ آلتان ماله « فیء » قهرآ آلتاق « ماله » غنیمت دیر .

فیء بیت المال حقوقدندر، فیء اول امرده بش حصه یه آریلیر . اوبش حصه دن بری ده اوچ قسمه تفریق اولنور : بر قسمی بیت المال حقوقدن درکه « سهم بنی » اولوب مصالح عامه یه مقرون اولور . ایکنجی قسمی بیت المال حقوقدن دکلدر . اقربای نبی نك سهمی بوراده داخلدر . اوچنجی قسمنده بیت المال حافظدر ، خازندر . یتیملرک ، مسکینلرک ، ابن سبیلک سهملری بوراده داخلدر . متباقی درت خمس عسکره ، دیگر بر قوله کوره مصالحه صرف اولنور .

غنیمت بیت المال حقوقدن دکلدر، غازیلرک حقیدر، محل صرفی، امامک رأی واجتهادینه کوره دکیشمز حالبوکه فیء امامک رأی واجتهادینه موقوفدر . اموال منقوله اولان غنائمدن فیء کبی خمس آلدقن صوکره بقیه سی مجاهدین اسلامه توزیع اولنور ، مال غنائمدن آلتان خمس فیئدن آلتان خمس کبی صرف اولنور .

صدقاته کلنجه اول امرده صدقات ایکی قسمه آریلیر : اموال باطنه ، اموال ظاهره . اموال باطنه اخفاسی ممکن اولان آلتون ، کموش ، مال تجارت کبی اموالدر، اموال باطنه بیت المال حقوقدن دکلدر؛ بیت المال اموال باطنه نك صدقه سنه ، زکاتنه مداخله ایتمز . اموال ظاهره اخفاسی ممکن اولمیان طوار ، مزروعات ، میوه ، معادن کبی اموالدر . اموال ظاهره بیت المال حقوقدندر ، بیت المال آنک صدقه سنه ، زکاتنه مداخله ایدر ، زکاتی بیت المال جانبندن جبایت اولنور . اغنام و اعشار ویرکوسی بوراده داخلدر .

امام شافعی یه کوره اموال ظاهره ده اموال باطنه کبی بیت المال حقوقدن دکلدر . صدقاتی جبایت بیت الماله عائد دکلدر .

صدقاتک محل صرفی نص جلیل ایله بیان اولونمشد . زکات و صدقاته مستحق اولانلر

فقیر لر ، مسکین لر ، [۱] جبايت و تحصيله مأمور اولانلر ؛ بور جایلر ، غازیلر ، مسافر لر ، قوللقدن قورتیلماق ایچون قوللردر . غزاة موحدینک فقراسنه زکات ویریله جکندده شک وشبهه یوق ایسه ده اغنیاسنه ویرلمسندده اختلاف واردر ، امام مالک کوره غازیلره - ولوکه محکمتسندده اولسون - زکات ویریلر .

ایتام مصرف زکاتده داخل دکادر ، ایتامک کافلی اهل یساردن اولان مسلمینه عائددر . زکات عبادت خالصه اولماغه غیر مسلم آنکله مکلف دکدر .

زکات او یله بر ویر کورکه آنکله رضای باری اوغورنده اک سوکیلی اولان مالندن بر مقدار ویرمکه احتیاج فقرا دفع اولنور ، فقیرک ، زنکینک اموالندن برحق ، بر نصیبی واردر ، اونصیبی آنجه غنی آنک نظرندده برمدافعدر ، اکا قارشو حقد و حسدی مرتفع اولور . بو کردباد حیاتده غنی اولسون ، فقیر اولسون هرکس حیاتک ضروریات ولوازمی مطالبه ایدر ، ضعیف قویدن احتیاجاتی استیفایه مضطر اولور ، قولایقله حواج ضروریه سنی الله کچیریرر ایسه نه اعلی ! یوقسه جبرایله ، زور ایله آلیر ، بوا یسه نظام اجتماعی بی بوزار . اسلام زکاتی فرض قیلماقله نظام اجتماعی بی خللدن محافظه ایدر .

غیر مسلم اراضی ویرکوسیله مکلف اولدیغی کبی برده باش ویرکوسی ایله مکلفدر غیر مسلم کندوسندن آلمان باش ویرکوسی ایله مسلملر کبی معصوم اولورلر . آنجق بوباش ویرکوسنک ، اهل اسلامک دینه ، مالنه ، عرضنه ، دمنه تجاوز ایتمک ؛ اهل حربه یارديم ایلامک کبی بر طاقم شرائط مستحقه سی واردر . غیر مسلم اشرائط مستحقه یه رعایت ایتمزه عهد و ذمتی نقض ایتمش اولور ، آرتق آنک معصومیتی قالماز . غیر مسلم باش ویرکوسی ویرمکه اسلامک ویردیکی قان ویرکوسندن عفو اولنور . غیر مسلمدن آلمان اراضی ویرکوسی ایله باش ویرکوسی مجبوریدرکه اسلامک ایکی حقیدر . غیر مسلم قادینلردن ، چوجقلردن ، سقط و عاجز اولانلردن ، خلق ایله اختلاطده بولونمیان راهیلردن باش ویرکوسی آلتاز ؛ شرف اسلام ایله مشرف اولاندن باش ویرکوسی ساقط اولور . مسلمدن آروجه آلمان صدقه فطر مسلم حقندده باش ویرکوسیدر ، صدقه فطر کلفت ایله عبادتدن مرکبدر ، فقط کندوسنده کلفت بولنان بر عبادتدر . مسلمدن اوچ نوع ، غیر مسلمدن ایکی نوع ویرکو آلیر . مسلمدن باش ویرکوسی دیمک اولان صدقه فطر ، مال ویرکوسی

[۱] بعض ائمه مزه کوره اهل ذمت فقراسی مسکینده داخل اولماغه آنلرده فرض اولان

زکات ویریله بیلیر .

دينك اولان زكات ، اراضی ویرکوسی دینك اولان عشر آلیر. غیرمسلمدن آنجق باش ویرکوسی ایله اراضی ویرکوسی آلیر برده مسلمندن دردنجی ویرکو یعنی قان ویرکوسی آلیر .

عصر جلیله آلان ویرکو زكات ، غنیمت ، جزیه یعنی غیرمسلمدن آلان باش ویرکوسی ایدی. بالاخره عراق و شام ، مصر فتحیله مسام و غیرمسلمدن اراضی ویرکوسی ، مال تجارتدن کمرک رسومی آلمعه باشلادی؛ تجارک، زكات قصدیله، کمرک نامیله ویردیکی مال زكات یرینه کچر .

ولایت مال — ولایت اداسی واجب اولان بر امانتدر ، بر منصب شرعیدر . غیر مسلملرک مسلم اوزرنده ولایت دینه لری یوقدر . هر ولی امر اهل صدق و عدلدن استعانه ایدر ، ولایتک ایکی رکنی واردز : قوت و امانت . قوت ولایتک انواعنه کوره متنوع اولور. ولایت حربده کی قوت باشقه ، ولایت مالدکی قوت ینه بشقه در. فقط امانت وظیفه مودوعده آنجق وجدانه تابع اولمق ، اللهدن ماعدا هیچ بر فرددن قورقماسق دینک اولمغله قوت کبی متنوع دکلدر ، بر درلودر. قوت ایله امانت پک آز یمسه ده اجتماع ایتمکه ولایتلرده او ولایتک زیاد صلاحیتی اولان ذات آرانیر . بر ولایتده امانتی اعظم اولان ذات ایله قوتی اعظم اولان ذات بولنسه او ولایتک دها نافع اولان، ضرری دها آز اولان ذات ترجیح اولور . نته کیم ولایت حربده قوی و شجیع اولان ذات — ولوکه فاسق اولسون — ضعیف و عاجز اولان امین ذاته تقدم ایدر . چونکه قوی نک قوتی عمومه ، امینک امانتی شخصنه عائددر. شوقدرکه ضرورت زماننده ولایت موجودک اک صلاحیتلیسنه ویریلیر .

ولی اموال زمانمز تعبیرنجه مالیه ناظری دیمکدر. هر حالده امین اولملیدر، ولی اموال متصرف و مالک دکلدر . آنجق نأبدر، وکیلدر. اموالی تقسیم و توزیع خصوصنده کیفیه تابع دکلدر ، اراده سی وجهله مالی استعمال ایدر من .

خلاصه ولایتده اولاهلیت ، ثانیاً اولویت معتبردر . ولایت مالد اقتضا ، تکثیر ، نتمیه خصوصلرینه واقف ذات آرانیر .

نقربه — نقد اشیا سائر دینک مبادلاتنه واسطه درکه آلتون ایله کموشدن عبارتدر ؛ نقدین دائمی اعتبار اولور ، ثمن ده بر واسطه در ، اموالک تقدیر قیمتی ایچون بر معیاردر ،

تقدین دائماً ثمنیت یعنی صاتون آلنان شیئہ عوض اولمق ایچون مخلوقدر، نقدینده عرف و عادت معتبردر. تقدین مقیاس قیمدر، نته کیم زکاتده نصاب یکرمی مثقال آلتون ویا ایکی یوز درهم کوموشدر. درهم ایله مثقال آره سند اولجه نسبت متحول ایکن بالآخره ثابت برنسبت وضع اولونمش، یدی مثقال اون درهم نسبتی قبول اولونمشدر؛ لسان فقہده بوکا وزن سبعة دینر.

اراضی — اسلام دور فتوحاتنده ملل مغلوبه نك یرلرینی، یوردلرینی اصحابنك تحت تملك وتصرفنده ابقا ایلش؛ اراضی بی شخصه تخصیص ایتیه رك جماعتك عمومه مضاف قیلمش، اهالی نك استفاده لرینه مهیا بولونمق اوزره تخصیص قیلمشدر. صلحاً فتح اولنان اراضیده تمامیلہ شرائط صلحه رعایت ایدر؛ عهدی انجاز، وعدی ایفا ایلر؛ اسلام عنوة فتح وتسخیر اولنان اراضیده سیاست شرعیة عادله به باقمش، مصلحت شرعیہ کوزه ددرک غیرمسلم اولان اصحابی یدلرنده ابقا ایله یالکزاراضی ویرکوسی وضع ایتدیکی کبی رقبه سی. بیت المال، دهده ابقا ایلش، غنملرده تقسیم ایتمشدر. علی الاطلاق غیرمسلم اولان اراضی صاحب لریك اللرندن یرلرینی، یوردلرینی آلامشدر.

اراضی ویرکوسی، آنفا بیان اولندیغی وجهله، غیرمسلملرده مخصوص دکادر بمسلم اولان اراضی صاحب لرنندن ده اراضی ویرکوسی اخذ اولنور. حین فتحده غنملر آره سند تقسیم اولنان، یافتندن اول طوعاً اسلامی قبول ایتدکلری جهتله تملیکاً ینه اسکی صاحب لری عهده سند ابقا اولنان، یاخود غنملرک غیریسنه تملیک اولنان اراضی به اراضی عشریه دینر. اراضی عشریه دن عشرالنیرکه مسلمك اراضی ویرکوسی دیمکدر. حین فتحده یرلی اولان غیرمسلملرک یدلرنده ابقا اولنان ویا یرلورلی کیدوب آنلره بدل دیکر برمحلدن غیرمسلم اهالی نقل اولنهرق آنلره توزیع وتملیک اولنان اراضی به اراضی خراجیه دینر، اراضی خراجیه دن خراج آنیرکه غیرمسلمك اراضی ویرکوسی دیمکدر، ارض قابل زراعت اولمزه ویا زرع ایدیلان شی حصوله کلزسه ویاخود محصولات بر آفت سماویه ایله تلف اولسه اراضی ویرکوسی یوقدر. مسلمدن ابتداء خراج، غیرمسلمدن ابتداء عشر التمازم فقط اشتراک صوکره، مسلمدن خراج، غیرمسلمدن عشر آله بیلیر، مسلمدن آلنان اراضی ویرکوسی عبادت ایله کلفتدن مرکبدر، کندوسنده عبادت بولنان برکلفتدر. غیرمسلمدن آلنان اراضی ویرکوسی ده برکلفتدر، فقط آنده عبادت یوق، عقوبت واردر.

اراضی ویرکولری حقوق الہدندر۔ اراضی نک بر قسمی مسلمینک ، بر قسمی تبعہ غیر مسلمینک اولدینی کبی بر قسمی ده بیت المالکدر۔ رقبہ سی بیت المالدہ ابقا اولونمشدر۔ رقبہ سی بیت المالدہ ابقا اولنان اراضی یہ اراضی امیریہ دیرکہ بیت المال ایچون کوریلہ جک مصلحتہ کورہ آندہ تصرف جائز اولور۔ اراضی امیریہ دن بالافراز مساع شرعی یہ بناء انواع وجوہ ملکیت ایله تصرف اولونمق اوزرہ تملیک صحیح ایله تملیک اولنان اراضی اراضی مملوکہ اولوب رقبہ سی صاحب ومالکمنہ عائددر۔ اندہ اموال سائرہ کبی تصرف جائزدر۔ قری وقصبات درونلرنده بولنان عرصہ لر، کنارنده اولوب تتمہ سکینی اعتبار اولنان نصف دوم مقدار یرلر ایله اراضی عشریہ وخراجیہ اراضی مملوکہ ده داخلدر۔ اشخاص معینہ یہ احالہ وتفویض اولونمقسزین برویا برقاج قریہ وقصبہ یہ ترک وتخصیص اولنان یایلاق ، قیشلاق ، قوری، مرعی کبی محللر عموم ناس ایچون ترک اولنان یرلر اراضی متروکدر۔ اراضی قانونی اراضی امیریہ حقندہدر۔ اراضی موقوفہ نک رقبہ سی ، بالعموم حقوق تصرفیہ سی جانب وقفہ عائد اولمغله اورادہ واقفلرک شرطلری وجهله معاملہ اولنور۔ اوقاف صحیحہ دن اراضیدہ ظهور ایدن معادن جانب وقفہ؛ اراضی امیریہ ده، تخصیصات قیلندن اولان اراضیاتده ظهور ایدن معادن بیت الماله؛ اراضی متروکده ، ارض مواتده بولنان معادنک خمس بیت الماله ، باقیسی اراضی صاحبنہ عائددر۔ رقبہ سی یدندہ بولنان اراضیدہ ظهور ایدن معادنک خمس بیت المالاک ، باقیسی اراضی صاحبی نکدر۔ الحاصل کک اراضیدہ اولسون کک خصوصات سائرده اولسون ولی الامرک تصرفی مصلحت عامیہ موافق اولمق شرطیلہ نافذ اولور ، عموم جماعتی تضییق ایدہ جک اولان تصرفی نافذ اولماز۔

۲۱ ایلول ۳۳۸

اسلام فلسفہ سی مدرسی

ازمیری

اسماعیل حق